

The Study of Grice's Maxims in Egyptian Dramatic Literature: A Case Study of the Play Watani 'Akka by Abdel Rahman Al-Sharqawi

Maryam Hashemian¹ , Reyhaneh Mollazadeh,² , Fatemeh Akbarizadeh³

1. Corresponding Author Ph.D. Candidate in Arabic language and literature, Al-Zahra University, Faculty of Literature, Tehran, Iran. E-mail: M.Hashemian@student.alzahra.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: r.mollazadeh@alzahra.ac.ir
3. Associate Professor of Al-Zahra University (S), Faculty of Literature, Tehran, Iran. E-mail: f.akbarizadeh@alzahra.ac.ir

Article Info

Abstract

Article Type:
Research Article

Article History:

Received:
25, October, 2024

In Revised Form:
22, December, 2024

Accepted:
25, January, 2025

Published Online:
30, May, 2026

Keywords:
pragmatics, Speech
Implicature, Grise,
Abd al-Rahman
Sharqawi, Wathani
Akka

A complete understanding of discourse requires going beyond mere lexical-grammatical analysis and utilizing modern linguistic approaches. One effective tool in this regard is Grice's Cooperative Principle and the implicatures that arise from violations of its four maxims (quantity, quality, relation, and manner). This study aims to explore the implied meanings in the play Watani 'Akka by the Egyptian writer Sharqawi, who, in his works on resistance literature, places more emphasis on the concepts of resistance from a literary perspective. Given that the play is centered around dialogue between characters, the dialogic interaction between Palestinian fighters as the "self" and Zionists as the "other" is examined throughout the themes of the play. The analysis shows that the maxims of quantity (through verbosity and brevity) and manner (through the use of relative pronouns like "we" and "I") are the most frequently violated in all three types of dialogues: (self-self), (self-other), and (other-other). Verbosity is used for emphasis, reasoning, quoting leaders, persuasion, and emotional expression, while brevity is employed in critical moments. The violation of the maxim of manner is used to generalize concepts of friendship or enmity, implicitly reference the role of the West and the United States in supporting Zionism, and address issues of life, death, and martyrdom. The study also reveals that assertive speech acts are predominantly used to convey truths related to Zionism and the fighters' operations, while directive speech acts are employed for commands, prohibitions, and rhetorical questions to convey the concepts of resistance, highlight the Zionists' weakness, and emphasize the fighters' logic.

Cite this The Author(s): Hashemian, M., Mollazadeh, R., Akbarizadeh, F., (2026): The Study of Grice's Maxims in Egyptian Dramatic Literature: A Case Study of the Play Watani 'Akka by Abdel Rahman Al-Sharqa. Journal of Adab-e-Arabi, Vol. 18, No. 1, Serial No. 47- Spring - (149-172). <https://doi.org/10.22059/jalit.2025.384284.612879>

Publisher: University of Tehran Press.

© Author(s) retain the copyright. Hashemian Maryam, Reyhaneh Mollazadeh, Fatemeh Akbarizadeh

DOI: <https://doi.org/10.22059/jalit.2025.384284.612879>

1. Introduction

Grice's Cooperative Principle, based on four maxims of conversation (quantity, quality, manner, and relation), provides a framework for analyzing linguistic interactions and meaning transfer in dialogue. Violations of these maxims often result in implied meanings, helping to uncover the author's intentions and the text's underlying ideas. This is particularly significant in plays, which combine complex linguistic and non-linguistic elements.

When characters deviate from these maxims, implied meanings emerge, revealing hidden motives, internal tensions, or contradictions in relationships. Analyzing these violations deepens understanding of the text's discourse style and the author's purpose. Plays, with their dialogue-centric nature, are ideal for examining these principles. A detailed study of dialogues not only uncovers hidden meanings but also offers insights into characters, relationships, and central themes, connecting the text to cultural, social, and political contexts.

'Abd al-Rahman al-Sharqawi (1921-1987), a renowned Egyptian author, wrote extensively in genres like drama, Islamic biography, and novels.

Methodology and Research Questions

This study examines the play *Waṭan 'Akka* within the context of Palestinian resistance literature, using Grice's conversational maxims and a descriptive-analytical approach. The play, divided into fifteen scenes, explores conflicts between Palestinians and Zionists, as well as internal divisions. Dialogues are categorized into three groups: self-self, other-other, and self-other.

In self-self dialogues, Palestinian fighters and their families discuss themes like intelligent resistance, conflict with the enemy, and martyrdom, often violating the maxims to inspire hope and emphasize resistance.

In other-other dialogues, Zionist soldiers and their commander, Yaqub, express doubts about their struggle and debate Zionist ideology, with Yaqub often dismissing their concerns and violating the maxim of relation.

Self-other dialogues include interactions between Palestinian fighters and Zionist soldiers, where coercion and threats are used, and between Palestinians and Western media, where brevity and ambiguity are employed to express doubts and critique Western involvement.

The study addresses:

1. Which maxims are most frequently violated in the play?
2. What are the implied meanings of these violations in different dialogue groups?

Results

In self-self dialogues, the maxim of quantity is frequently violated through detailed expressions of emotions and operational plans, emphasizing martyrdom, patriotism, and resistance. In critical moments, the maxim of quality is used, while the maxim of manner is violated to create ambiguity.

In other-other dialogues, Zionist soldiers' doubts are expressed through verbosity and repetition, violating the maxim of quantity. Yaqub, their commander, often dismisses their concerns, violating the maxim of relation.

In self-other dialogues, Zionist soldiers use coercion, while Palestinian fighters employ brevity to express doubts and ambiguity to critique Western involvement, violating the maxims of quantity and manner.

Frequency analysis shows the maxims of quantity (43%) and manner (27%) are violated most often, while the maxim of relation is violated less frequently, as most dialogues occur among like-minded individuals. These findings highlight the significant influence of quantity and manner on shaping the dialogues' content and direction.

Conclusion.

The study demonstrates how the violation of Grice's Cooperative Principles in *Waṭan 'Akka* reveals the underlying intentions and ideological frameworks of the characters, contributing to a deeper understanding of the play's discourse and the broader context of

Palestinian resistance literature. By analyzing these violations, the research uncovers the strategic use of language to convey resistance, internal conflicts, and power dynamics, highlighting the play's significance as a reflection of the socio-political struggles within Palestinian resistance narratives.

بررسی اصول گرایس در ادبیات نمایشی مصر مطالعه موردی نمایشنامه «وطنی عکا»

عبدالرحمن الشرقاوی

مریم هاشمیان ✉، ریحانه ملازاده^۲، فاطمه اکبری زاده^۳

m.hashemian@alzahra.ac.ir

r.mollazadeh@alzahra.ac.ir

f.akbarizadeh@alzahra.ac.ir

۱. نویسنده مسئول دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات عربی، دانشگاه الزهراء، دانشکده ادبیات، تهران، ایران. رایانامه:

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران. رایانامه:

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۸/۰۴

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۱/۰۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۱/۰۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۳/۱۰

واژه‌های کلیدی:

کاربردشناسی، تلویح

گفتار، گرایس،

عبدالرحمن شرقاوی،

وطنی عکا.

فهم کامل گفتمان، مستلزم فرا رفتن از تحلیل واژگانی - دستوری صرف و بهره‌گیری از رویکردهای نوین زبان‌شناختی است. یکی از ابزارهای کارآمد در این راستا، نظریه اصول همکاری گرایس و معانی ضمنی ناشی از نقض راهبردهای چهارگانه آن (کمیت، کیفیت، رابطه، و شیوه)، است. این پژوهش می‌کوشد با تحلیل نمایشنامه «وطنی عکا» اثر شرقاوی نویسنده مصری که در آثارش در حوزه ادبیات پایداری بیشتر از جنبه ادبی، به مفاهیم مقاومت توجه دارد، به مفاهیم ضمنی اثر بپردازد. با توجه به محوریت نمایشنامه بر پایه گفتگوی شخصیت‌ها، تعامل گفتگو بین مبارزان فلسطینی به‌عنوان «من» - صهیونیست‌ها به‌عنوان «دیگری» در موضوعات نمایشنامه مطالعه می‌شود. بررسی نشان می‌دهد که راهبردهای کمیت (از طریق اطناب و ایجاز) و شیوه (با استفاده از اسم‌های موصول «من» و «ما») بیشترین نقض را در هر سه نوع گفتگوی (من - من)، (من - دیگری)، (دیگری - دیگری) دارند. اطناب برای تأکید، استدلال، نقل قول رهبران، اقناع و ابراز احساسات و ایجاز در مواقع حساس به کار رفته است. نقض راهبرد شیوه نیز برای عمومیت‌بخشی به مفاهیم دوستی یا دشمنی، اشاره تلویحی به نقش غرب و آمریکا در حمایت از صهیونیسم و مباحث زندگی، مرگ و شهادت بوده است. استفاده بیشتر کنش اظهاری برای بیان حقایق مرتبط با مسئله صهیونیسم و عملیات مبارزان و کنش ترغیبی برای امرورنهی و پرسش‌های انکاری در راستای انتقال مفاهیم مقاومت و عجز صهیونیست‌ها و تأکید بر منطق مبارزان است.

استناد: هاشمیان، مریم، ملازاده، ریحانه، اکبری زاده، فاطمه (۱۴۰۵): بررسی اصول گرایس در ادبیات نمایشی مصر مطالعه موردی نمایشنامه «وطنی عکا» عبدالرحمن الشرقاوی: ادب عربی سال ۱۸، شماره ۱، شماره پیاپی ۴۷، بهار (۱۷۲-۱۴۹).

<https://doi.org/10.22059/jalit.2025.384284.612879>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان: مریم هاشمیان، ریحانه ملازاده، فاطمه اکبری زاده

۱. مقدمه

اصول همکاری گرایس با تمرکز بر چهار راهبرد گفتگویی (کمیت، کیفیت، شیوه و رابطه)، به تحلیل تعاملات زبانی و انتقال معانی در گفتگو می‌پردازد. نقض این راهبردها و ایجاد معنای ضمنی، به کشف مقصود نویسنده و اندیشه حاکم بر اثر کمک می‌کند. نمایشنامه ضمن داشتن عناصر داستانی، با مؤلفه‌های دیگری همچون صحنه، گفتگو و فضاسازی، هدف نویسنده را به مخاطب منتقل می‌کند. مطالعه معنای تلویحی گفتار در گفتگوهای نمایشنامه، به کشف مقصود در سبک گفتگومانی اثر می‌انجامد.

عبدالرحمن شرقاوی (۱۹۸۷-۱۹۲۱) نویسنده پرآوازه مصری، در حوزه‌های مختلف ادبی، آثار متعددی دارد؛ که نمایشنامه‌هایی همچون «الأسیر، مأساة جميلة، الفتی مهران، تمثال الحرية، وطنی عکا، الحسین نائراً، الحسین شهيداً، صلاح‌الدین النسر الأحمر و عرابی زعيم الفلاحين» و رمان‌های «الأرض»، «قلوب خالية»، «الشوارع الخلفية»، «الفلاح» و کتاب‌هایی در زمینه سیره اسلامی با نام‌های «محمد رسول الحرية»، «علی امام المتقين»، «عمر بن عبدالعزیز خامس الخلفاء الراشدين»، «الفاروق عمر»، «أئمة الفقه التسعة» و «ابن تیمیة الفقيه المعذب» از جمله مهمترین آن‌هاست (فسنقری و سالمی مغالو، ۱۳۹۷: ۲۲۲).

پژوهش حاضر، نمایشنامه «وطنی عکا» که در زمینه ادبیات مقاومت فلسطین است، را با استفاده از نظریه راهبردهای گفتگویی گرایس و روش توصیفی - تحلیلی بررسی کرده است. این نمایشنامه در پانزده صحنه، به درگیری‌های فلسطینیان و صهیونیست‌ها و چنددستگی مبارزان و دشمنان می‌پردازد. در تقسیم‌بندی موضوعی گفتگوها، مبارزان فلسطینی به عنوان «من» و نظامیان صهیونیست با عنوان «دیگری» در نظر گرفته شده‌اند. به طور کلی، می‌توان این گفتگوها را در سه دسته اصلی تقسیم‌بندی کرد: گفتگوی من - من؛ گفتگوی دیگری - دیگری؛ گفتگوی من - دیگری. این نوشتار تلاش دارد به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱- نقض کدام یک از سطوح چهارگانه اصول همکاری در نمایشنامه، فراوانی بیشتری دارد؟

۲- معنای ضمنی راهبردهای گفتگویی گرایس در گفتگوهای گروه‌های مختلف نشان‌دهنده

چیست؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

از آنجاکه درباره کاربرد نظریه کاربردشناسی و به‌ویژه تلویح گفتار در متون دینی و ادبی، پژوهش‌های گوناگونی وجود دارد؛ در این مجال به نزدیک‌ترین پژوهش‌های مرتبط با جستار حاضر که به بررسی نظریه تلویح گفتار پرداخته، اکتفا می‌شود که عبارتند از:

- السيد مبارک أبو زيد (۲۰۲۱) در مقاله «الاستلزام الحواری فی مسرح الحكيم السلطان

الحائر نموذجاً» با بررسی نمایشنامه با نظریه گرایس، به این نتیجه رسیده که نقض اصول کمیت

و رابطه، سردرگمی پادشاه و ناآگاهی او از اوضاع را بیان کرده است. نقض هم‌زمان چند اصل، باعث افزایش عمق و پیچیدگی معانی ضمنی شده است.

- یاقوته حاجی فلاحیه، حسن مجیدی و مصطفی مهدوی آرا (۲۰۲۳) در مقاله «التفاعلات الفکاهیة فی مسرحیة «مدرسة المشاغبین» ضمن نظریة غرایس من مبدأ التعاون» با بررسی کاربردشناسانه گفتگوهای طنز نمایشنامه به این نتیجه رسیده که هدف نویسنده از نقض اصول کمیت و شیوه، خلق صحنه‌های طنزآمیز برای بیان مفاهیمی مانند عشق‌های نادرست و انحرافات اخلاقی است.

- عزت ملابراهیمی و پروانه صالحانی فارسانی (۱۴۰۲) در مقاله «معناشناسی اصول چهارگانه گرایس در رمان ساعت بغداد شهد الراوی» با بررسی رمان با توجه به نقض راهبردهای گفتمانی گرایس به این نتیجه رسیده است که هدف از نقض این راهبردها، ترسیم بهتر گفتمان جنگ و شخصیت پردازی دختران عراقی پس از اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ است.

- باسم کریم مجید البطاط (۲۰۱۵) در مقاله «مسرحیة الحسین نائراً لعبدالرحمن الشرقاوی دراسة فی ضوء تداولیة بول گرایس»، است با بررسی نمایشنامه «الحسین نائراً» بر اساس اصول همکاری گرایس، به این نتیجه رسیده که شرقاوی با روش‌هایی مانند ایجاز، اطناب و ابهام در ضمائر، به بیان دقیق‌تر مفاهیم پرداخته است.

- مطلق رزیح عطشان الزهیری (۲۰۲۰) در رساله دکتری خود «تداولیات الخطاب والفاعلیة التواصیلیة فی مسرحیتی الحسین نائراً والحسین شهیداً لعبد الرحمن الشرقاوی» با بررسی نمایشنامه‌ها با رویکرد کاربردشناسانه، به این نتیجه رسیده که نویسنده با به کارگیری تکنیک‌های زبانی، مفاهیم عمیقی مانند شهادت را به مخاطب منتقل کرده است.

با وجود اینکه نمایشنامه «وطنی عکا» از جمله نمایشنامه‌های مهم عربی در حوزه ادبیات مقاومت فلسطین بشمار می‌رود و شرقاوی در آن با تمرکز بر تحلیل زبانی، سعی کرده تا پیام‌های عدالت‌خواهانه جهانی را در قالبی تأثیرگذارتر بیان کند این اثر تاکنون مورد هیچ پژوهشی قرار نگرفته است از این‌رو جستار حاضر با تکیه بر نظریه گرایس، به تحلیل گفتگوهای این نمایشنامه پرداخته و تفاوت آن با مقالات پیشین در دسته بندی گفتگوها براساس گوینده و موضوع آنهاست.

۲. برخی مفاهیم نظری

۲-۱. بافت^۱

مفهوم بافت اگرچه در آثار قدیم با اصطلاحات زبان‌شناسی مدرن تعریف نشده، همواره مورد توجه بوده است. ابن جنی بر این باور است که یک مفهوم را می‌توان با توجه به حال مخاطب و بافت

آن، با کلمات متفاوت بیان کرد (ابن جنی، ۱۳۸۵: ۱۷۰). در مطالعات زبان‌شناسان غربی بر اهمیت بافت در نحوه بیان سخن تأکید شده است. جان لاینز اشاره می‌کند که بررسی بافت متن با کشف معانی ضمنی توسط مخاطب، افق دید او را گسترش می‌دهد (لاینز، ۱۹۸۷: ۱۸۶-۱۸۷). از آنجا که کلمات در بافت‌های گوناگون معانی متفاوتی پیدا می‌کنند، نظریه تلویح مکالمه‌ای گرایس می‌تواند با رفع سوء تفاهم‌ها و افزایش درک معانی تلویحی، ارتباطات را مؤثرتر سازد. عواملی چون اطلاعات متکلم، زمان، مکان و نوع متن نیز برای فهم هدف و معانی تلویحی متن ضروری‌اند (ذهبیة حموالحاج، د.ت: ۱۳۰).

۲-۲. کاربردشناسی^۱

این رویکرد با تمرکز بر نقش زبان در ارتباطات واقعی، درک جامع‌تری از پدیده‌های زبانی ارائه می‌دهد و تحلیل دقیق‌تر متون را ممکن می‌سازد. معادل کاربردشناسی در زبان عربی «التداولیة» و «البراغماتیة» است. «تداولیة» از ریشه «دول» به معنای جا به جایی و تغییر مکان، قدرت یا ثروت میان گروه‌های مختلف است (فیروزآبادی، ۱۴۲۶: ۱۰۰۰). تعاریف مختلفی از کاربردشناسی توسط زبان‌شناسان غربی و عربی مطرح شده است که از بررسی آنها می‌توان نتیجه گرفت که کاربردشناسی مجموعه‌ای از علوم زبانی است که به تجزیه و تحلیل فرایندهای گفتاری می‌پردازد (فضل، ۱۹۹۲: ۱۰) و دو جنبه استفاده و تفسیر گزاره‌های زبانی را بررسی می‌کند (جیلالی، ۱۹۹۲: ۱).

۲-۳. نظریه تلویح مکالمه‌ای^۲

فیلیپ بلانشیه، زبان‌شناس فرانسوی که در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی به ویژه نظریه‌های ارتباطی و اجتماعی آثار متعددی دارد، معتقد است نظریه تلویح مکالمه‌ای که شاخه‌ای از علم کاربردشناسی است، به‌عنوان پدیده‌ای گفتمانی و اجتماعی، ارتباط و ادامه گفتگو را تحلیل می‌کند (بلانشیه، ۲۰۰۷: ۱۷). این مفهوم، اگرچه در کتاب‌های زبانی قدیم به‌طور مستقیم مطرح نشده، در آثار عبدالقاهر جرجانی با نام معنای مجازی و غیرمستقیم و به‌عنوان بخشی از مجاز و کنایه مورد توجه قرار گرفته است (الجرجانی، ۲۰۰۰: ۶۶). هدف اصلی تلویح مکالمه‌ای گرایس، ایجاد ارتباطی منطقی و پویا با توجه به بافت گفتگو است.

۲-۴. عرفی^۳ و غیر عرفی^۴

نظریه تلویح مکالمه‌ای که در فارسی اصل همکاری گرایس و در عربی استلزام حواری نامیده می‌شود، به دو دسته عرفی (واژگانی) و غیرعرفی (مکالمه‌ای) تقسیم می‌شود: تلویح محاوره‌ای عرفی به واژگان و حروفی اطلاق می‌شود که معنای ثابتی در بافت‌های مختلف دارند (صحراوی،

1. pragmatics
2. implicature
3. conventional implicature
4. conversational implicature

۲۰۰۵: ۳۴؛ مانند «لکن» در عربی. این نوع از تلویح مکالمه‌ای شامل عبارات و اصطلاحاتی است که کاربرد آنها در جامعه رایج بوده و مخاطبان به راحتی و بدون تفکر زیاد می‌توانند مفهوم آن را درک کنند، هدف اصلی این تلویح، ایجاد نزدیکی و صمیمیت میان دو طرف گفتگوست. در مقابل، تلویح گفتار غیرعرفی یا حواری به جملاتی اشاره دارد که معنای آن‌ها با توجه به بافت و جملات هم‌نشین تغییر می‌کند (نحله، ۲۰۰۲: ۳۳). این نوع از تلویح، شامل عبارات و اصطلاحات خلاقانه است که در میان مردم عادی رایج نیست و به همین دلیل درک مفهوم آن توسط آنها دشوارتر بوده و میتوان گفت هدف آن، واداشتن مخاطب به تفکر و تأمل بیشتر درباره سخن گوینده است.

۲-۵. تلویح مکالمه‌ای عام^۱ و خاص^۲

تلویح مکالمه‌ای عمومی، معنای ضمنی افزوده‌ای است که درک آن وابسته به داشتن دانش خاصی نیست؛ زیرا در بافت‌های مختلف گفتگو، معنای ثابتی دارند. در مقابل، تلویح مکالمه‌ای خاص، نوعی معنای اضافی و ناگفته‌ای است که نیازمند داشتن آگاهی نسبت به بافت و موقعیت خاص آن است. (yule, 1996: 40-42). این نوع از تلویح در بررسی متون ادبی و دینی به مراتب رایج‌تر و پرکاربردتر از انواع دیگر است.

۲-۶. اصول همکاری^۳

قواعد گفتگومندی گرایس، دارای چهار راهبرد اصلی است که عبارت‌اند از :

۱- **راهبرد کمیت^۴**: اطلاعاتی که گوینده به مخاطب می‌دهد، باید به اندازه مورد نیاز باشد نه کمتر نه بیشتر. ۲. راهبرد کیفیت^۵ گفته‌های گوینده باید صادقانه باشد و از بیان سخنانی که شواهدی برای اثبات آن‌ها در دست نیست خودداری شود. ۳. راهبرد رابطه^۶: گوینده باید از بیان کلام غیر مرتبط با موضوع اصلی بحث خودداری کند. گرایس می‌گوید: من انتظار دارم مشارکت طرف مقابل برای نیازهای فوری در هر مرحله از معامله مناسب باشد. ۴. راهبرد شیوه^۷: سخن باید واضح و شفاف و به اندازه باشد؛ تا منجر به سردرگمی مخاطب نشود. با نقض هر یک از این قواعد، معنای تلویحی یا ضمنی به وجود می‌آید؛ به این معنا که گوینده یا نویسنده، قصد دارد به این شیوه، معنای خاصی را به مخاطب خود منتقل کند (Grice, 1975: 45-47).

1. generalized conversational implicature
2. particularized conversational implicature
3. cooperative principle
4. quantity
5. quality
6. relation
7. manner

۲-۷. کنش‌های گفتاری^۱

یکی از دلایل شهرت نظریه سرل، تمایز بین منظور گوینده و معنای تحت‌اللفظی جملات است. او می‌گوید که در کنش‌های مستقیم، معنای تحت‌اللفظی با منظور گوینده مطابقت دارد، اما در کنش‌های غیرمستقیم، مقصود گوینده با معنای ظاهری متفاوت است. به عنوان مثال، در پاره-گفت‌های استعاری، فهم معنای واقعی به شناخت منظور گوینده بستگی دارد (Searle, 1981:30). در کنش گفتاری مستقیم فرد خواسته خود را به صورت صریح و امری بیان می‌کند، این کنش در روابط دوستانه و همراه با صمیمیت بیشتر کاربرد دارد، در مقابل کنش غیرمستقیم به معنای بیان درخواست به صورت غیرصریح و بدون شکل امر یا نهی است. به عنوان مثال «چکش را به من بده»، کنش مستقیم و «برای کوبیدن میخ باید چکش وجود داشته باشد»، کنش غیرمستقیم است؛ زیرا گوینده از مخاطب توقع دارد منظور او را درک کرده و به او چکش بدهد (مسبوق و ذوالفقاری، ۱۴۰۳: ۹) سرل با تفکیک کنش‌های مستقیم و غیرمستقیم، نشان می‌دهد که درک کامل پیام، نیازمند توجه به قصد گوینده است، به‌ویژه در مواردی مانند استعاره که معنای ضمنی بر معنای ظاهری غلبه دارد. این تمایز به درک بهتر تعاملات زبانی پیچیده کمک می‌کند. سرل کنش‌های گفتاری را به پنج دسته تقسیم می‌کند:

۱. کنش اظهاری^۲: این کنش برای توصیف و تعریف واقعیت موجود در عالم و تقسیم‌بندی و تفسیر و شرح وقایع و توضیح آن‌ها به کار می‌رود (Searle, 1981:13). ۲. کنش ترغیبی^۳: هدف آن ترغیب مخاطب برای انجام کاری یا خودداری از انجام کاری است هرچند که در ظاهر با ساختار امر یا نهی یا درخواست و پیشنهاد و پرسش بیان می‌شود (همان). اجازه دادن، توصیه کردن، هشدار دادن و پافشاری کردن از جمله کنش‌های ترغیبی هستند (زرقانی و اخلاقی، ۱۳۹۱: ۶۸). ۳. کنش تعهدی^۴: شامل آن دسته از کنش‌هایی می‌شود که برای متعهد کردن خود یا دیگران به انجام کاری در آینده به کار می‌روند (Searle, 1981:14). ۴. کنش عاطفی^۵: کنش عاطفی به بیان حالت روانی و احساسات گوینده مانند غم، خوشحالی، دلتنگی و حسرت می‌پردازد (همان: ۱۵) که شامل بیان آرزو، تبریک یا تسلیت گفتن، تعجب کردن، توهین کردن، شکایت کردن، تمجید کردن و معذرت خواهی کردن است (زرقانی و اخلاقی، ۱۳۹۱: ۶۹). ۵. کنش اعلامی یا تقریری^۶: شامل افعالی است که بیان‌کردنشان باعث ایجاد تغییر در محیط اطراف آن‌ها می‌شود (بول، ۱۳۸۸: ۷۴).

1. Speech acts
2. assertive
3. directive
4. commissive
5. expressive
6. declaration

۳. نمایشنامه وطنی عکا

این نمایشنامه پس از جنگ شش‌روزه سال ۱۹۶۷ نوشته شده است. نمایشنامه علی‌رغم شکست عرب‌ها، با برتری نیروهای مقاومت تمام می‌شود که نشان‌دهنده امیدواری شرقاوی به پیروزی نهایی فلسطینیان است.

شرفاوی برای انتقال مفاهیم مورد نظر خود از جمله تقویت روحیه پایداری در برابر دشمن و به تصویر کشیدن مبارزات آنان، از معانی تلویحی متعددی استفاده کرده که کشف آن‌ها از طریق این نظریه امکان‌پذیر است.

حازم پدر لیلی، لیلی، ماجد، رشید، ام رشید، مقبل و غسان از مبارزان فلسطینی و ایمنی خبرنگار غربی شخصیت‌های اصلی نمایشنامه بوده و در بیشتر صحنه‌ها حضور دارند. شخصیت‌هایی همچون مارسیل، یعقوب، ابوحمدان، سلامسکی، مارجو و سعدهارون که تنها در چند صحنه حضور دارند، شخصیت‌های فرعی محسوب می‌شوند.

با توجه به اینکه محور داستان بر اساس مقاومت است، در این پژوهش مبارزان فلسطینی به عنوان «من» و صهیونیست‌ها با عنوان «دیگری» محسوب شده‌اند. در این بخش به تحلیل و بررسی گفتگوها پرداخته می‌شود.

۳-۱. گفتگوی من - من (مبارزان - فلسطینیان)

مبارزان فلسطینی و خانواده‌هایشان به عنوان دو طرف همسو در گفتمان پایداری در سه صحنه: لزوم حضور هوشمندان در مبارزه، صحنه درگیری با دشمن و شهادت با هم تعامل و گفتگو دارند. این گفتگوها باهدف ترسیم امید به پیروزی و لزوم مقاومت در برابر دشمن و شانه خالی‌نکردن در مواقع حساس، راهبردهای چهارگانه تعاون نقض می‌کند.

۳-۱-۱. لزوم حضور هوشمندان در مقابل دشمن

در صحنه‌های مختلف بر این نکته تأکید شده است، به عنوان نمونه ماجد با توجه به اخبار منتشره، خطاب به دیگران می‌گوید ارتش دشمن تا غرب کانال عقب‌نشینی کرده:

ماجد: هكذا ينسحب الجيش الى غرب القناة/ غسان: لا تردد هنا تلك الأكاذيب التي تنشرها فينا إذاعات العدو/ لیلی: إنها تفرقنا في سيل كذب منهمر (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۴۶).

غسان و لیلی در پاسخ، با نقض راهبرد کمیت با تکرار یک مضمون در دو عبارت، صحت این خبر را رد می‌کنند. همچنین لیلی با نقض راهبرد کیفیت و با کاربست کنش غیرمستقیم اظهاری و به منظور ابراز تأسف از اخبار و شایعات گمراه‌کننده، این اخبار را به سیل ویرانگر تشبیه می‌کند که بیانگر هجوم رسانه‌ای دشمن و قدرت تخریب زیاد آن است.

در همین باره جمعی از فلسطینیان مبارز، در شناخت دوست از دشمن چنین می‌گویند:

غسان: حصاد المحنة منذ عرفناها علمنا أن صديقك ليس/ الرجل ينوح عليك/ لكن من يضرب خصمك!/ مقبل: وعدوك هو من قد يشغلك بشئ آخر وقت الحرب/ غسان: وشر منه من واساك ببعض المال وبعض الدعم/

وحاید إذ تتلقى الضرب.. / مقبل: يدفع هو وتقاتل أنت/ غسان: وشرهم هو من کبلک وخصمک یضرب فی مقتل / فمهما تکن النیة بعد فذاک شریک فی قتلک (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۲)

غسان دوست واقعی را کسی می‌داند که در عرصه مبارزه مرد عمل باشد. وی با نقض راهبرد کیفیت در استعاره مکنیه (حصاد المحنة)، این بینش را نتیجه تجربه‌اش می‌داند. همچنین با نقض راهبرد شیوه با استفاده از ال جنس در (الرجل) و (من) موصول، منظورش را تعمیم می‌دهد. نمایشنامه با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب، و نقض راهبرد شیوه با استفاده از (من) موصول و با کاربست کنش اظهاری، ویژگی‌های مختلف دوست حقیقی و دشمن را ترسیم می‌کند.

- در صحنه‌ای دیگر، حازم از ام رشید می‌پرسد که آیا می‌تواند صندوق‌های حاوی بمب را تا محل موردنظر آنها حمل کند؟ و او پاسخ مثبت داده و می‌گوید که من در تصمیم مصمم هستم: حازم: أعندک قلب لهذا العمل؟ / ام رشید: ماذا تظن؟ أجل ان قلبی ان جد جد یشق الحجر / حازم: أعندک قلب لحمل القنابل؟ / ام رشید: حمل القنابل؟ یا دهوتی / حازم: لن تقذفها ... ولكن سأعطیک بعض الصنادیق / کی تحملها (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۱۵۶)

حازم که همچنان تردید دارد، با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و با استفاده از کنش ترغیبی و اظهاری، سؤال خود را به صورت دیگری بیان و می‌پرسد: «أعندک قلب لحمل القنابل؟» و در واقع هدفش رفع تردید و توضیح مأموریت محوله به اوست. عبارت «حمل القنابل» در سؤال دوم، همان «هذا العمل» در پرسش اول اوست که در ابتدا به صورت مبهم و سپس به صورت مشخص بیان شده است.

۳-۱-۲. درگیری با دشمن

لیلی در آغاز، ماجد را دشمن می‌پندارد و با استفاده از عباراتی باصلاحت و موجز و به شکل دستوری که با اصول همکاری مطابقت می‌کند، او را به هم‌اوردی دعوت کرده و باعث عقب‌نشینی او می‌شود:

(تستلّ خنجرأ من ثیابها فجأة وتواجهه متحدیه) // فلتجرب! (یتراجع ماجد قليلاً وهي تلاحقه بعصبية) // إنکم مثل الخفافیش تجیئون علی أجنحة اللیل البهیم / فإذا واجهکم ضوء فررتم هاربین! (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۷)

لیلی با نقض راهبرد کیفیت و استفاده از استعاره، کنایه و تشبیه، چهره کریه دشمن و وحشت آنها از مقابله مستقیم با مبارزان فلسطینی را بیان و دلاوری خود را به نمایش می‌گذارد. او دشمنان را به خفاش‌هایی تشبیه می‌کند که در تاریکی شب به طعمه‌های خود حمله‌ور می‌شوند؛ اما تاب مواجهه مستقیم با نور را ندارند. نور استعاره از حقانیت و تاریکی استعاره از باطل است. لیلی نمونه‌ای از زنان قهرمان فلسطینی است که با نقض راهبرد کمیت و کیفیت و استفاده از کنش غیرمستقیم اظهاری، صحنه مبارزه را به صحنه دلاوری خود مبدل می‌سازند.

۳-۱-۳. شهادت

ابیات ذیل گفتگوی میان لیلی، ام رشید و حازم پس از شهادت رشید است. ام رشید از لیلی درباره پرسش سؤال می‌پرسد و هنگامی که او نمی‌تواند به دلیل ناراحتی و آشفتگی خودش از شهادت

رشید، پاسخ مادر او را بدهد، حازم با ورود به میان سخن آنان و با نقض راهبرد رابطه، به امر رشید میگوید فایده این سخنان چیست و او به زودی خواهد آمد: أم رشید: أين یا لیلی رشید؟ / لیلی: (مضطرباً): هو یا خالهُ قد سارَ إلی .. / حازم: (مقاطعاً) إنه .. ماذا تَقیدُ الکلماتِ؟ / لستُ أدری.. بعدَ حین سَیعودُ! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۷). نقض راهبرد کمیت در سخن موجز حازم که با فضای غم‌بار ناشی از شهادت رشید متناسب است، به اعتقاد به زنده‌بودن شهدا اشاره دارد که در آیه قرآن آمده: «ولاتحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله أمواتاً بل أحياء عند ربهم یرزقون» (آل عمران: ۱۶۹) کسانی که در راه خدا کشته شده‌اند را مرده نپندار بلکه آنان زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی می‌خورند.

أم رشید که در مسیر با پیکر بی‌جان پسرش روبه‌رو شده، پاسخ می‌دهد که خودم او را دیده‌ام. این مادر داغ‌دیده فرزندش را به گلی تشبیه کرده که در میدان جنگ شکفته و با نقض راهبرد کیفیت و با کاربست استعاره مصرّحه از رشید فرزند شهیدش سخن می‌گوید:

ام رشید: أنا یا حازم قد قابلته منذ قلیل.. / زهرة تبت من معركة فوق الطريق .. (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۷)

این سخنان در ادامه از زبان أم رشید بیان شده است:

سیظلّ الثأرُ فی الأعماقِ یعی... / وأسأرب / یا حبیبی.. سأظلّ العمر أبیک وأسأرب / وأسأرب / وأسأرب / وأسأرب (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۹)

راهبرد کیفیت به وسیله استعاره مکنیه در جمله «سیظلّ الثأرُ فی الأعماقِ یعی»، نقض شده و انتقام را به گرگی تشبیه کرده که به دلیل زخم‌ها و داغ‌هایی که دشمن بر او و خانواده‌اش وارد کرده، درون آنها زوزه می‌کشد و آماده دریدن اوست. مادر بنا بر اقتضای موقعیت غم و اندوه، ابتدا فعل «أبیک» را بیان و مبارزه را به آینده موکول می‌کند: «أسأرب»، اما بلافاصله با تغییر مسیر گفتمانی، به جای حسرت در حال، آن را به آینده (سأبیک) موکول کرده و مبارزه را بر آن مقدم می‌دارد. تکرار موجود در افعال «أبیک» و «أسأرب» نقض‌کننده راهبرد کمیت به شیوه اطناب است. در این ابیات از کنش عاطفی برای بیان احساسات و از کنش تعهدی برای نشان‌دادن تصمیم قطعی أم رشید برای مبارزه با دشمن استفاده شده است.

۳-۲. گفتگوی دیگری - دیگری (صهیونیست‌ها)

در این بخش سه تن از نظامیان صهیونیست با یکدیگر و با خانواده‌هایشان و با فرمانده خویش «یعقوب» در دو محور اصلی گفتگو می‌کنند: تردیدشان نسبت به مبارزه، جدل درباره حقیقت صهیونیست و پاسخ فرماندهان.

۳-۲-۱. تردید نسبت به مبارزه

مارسیل که نسبت به شرکت در جنگ مردد شده و تصمیم گرفته است به کشور خود فرانسه برگردد در گفتگو با همسرش «مارجو» برای قانع کردن او، سخن خود را با استفاده از کنش ترغیبی استفهام انکاری و با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب بیان کرده است:

أنا فبورها هنا؟ أنا أقارب؟/ أنا أصولها هنا؟/ أنا هنا ذكرى من الأباء والجدات .. شئ ما عزيز؟!/ أنا هنا شئ من الأشياء يخفق منه قلب؟/ بل كل أهلک فی فرنسا/ وقبور آبائی واجدادی واشیائی جميعاً فی فرنسا (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۰۷).

پرسش‌های پیاپی برای به تأمل واداشتن مارجو به کار رفته و به ریشه‌ها، پیوندهای عاطفی و کهن خانوادگی اشاره می‌کند. این بیان، تلنگری از سوی نویسنده به دیگر صهیونیست‌هاست و تبیین‌کننده تردیدهای بنیادی در بینش صهیونیست است که ریشه در خاک فلسطین ندارد.

- در گزاره‌های دیگر، سلامسکی یکی دیگر از نظامیان صهیونیست که اصالتاً آمریکایی است و مانند مارسیل مردد شده، تردیدش را با فرمانده‌اش «یعقوب» در میان می‌گذارد، او با استفاده از کنش ترغیبی و عاطفی، در قالب پرسش‌های متعدد و با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب، حضور خود در فلسطین را بی‌فایده دانسته و از همه کسانی که او را به اینجا کشانده‌اند، شاکی است و معتقد است آنها دچار سرنوشت نامعلومی شده‌اند که راه چاره‌ای برای بازگشت از آن ندارند:

سلامسکی: وأنا الآن هنا أخسر أمني اليومي بلا طائل/ فلماذا؟ ما الجدوى لوجودی هذا؟ / ولقد أدفع أيضا عمري؟/ من ذا يمسكنی و یحركنی لمصیر مجهول عنی/ اذ لا حيلة لی ولا مهرب/ انا اصبحنا ادوات فی ایدی اشباح تضرب! تضرب ما لا اعرفه تضرب ما لا امقته/ انا لم اشعر طول العمر بخوف ابداً/ لکنی جربت هنا تعذیب الرعب!! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۳۹).

یعقوب در این بخش، از ترسیم واقعیت شانه خالی می‌کند و به جای استفاده از اطناب برای توضیح‌دادن و اقناع سلامسکی، با نقض راهبرد کمیت در جملاتی موجز و با کاربست کنش ترغیبی پرسش و اظهاری، شخصیت او را مورد حمله قرار داده و برای قانع کردن او، به حادثه‌ای که در یکی از باشگاه‌های تابستانی آنها رخ داده اشاره می‌کند که در آن فلسطینی‌ها بمب‌ها را بدون اینکه دیده شوند در آنجا انداخته‌اند. او به سلامسکی می‌گوید مبارزان فلسطینی مانند افراد شجاع با ما مبارزه نمی‌کنند و همچون اشباحی هستند که دیده نمی‌شوند؛ بنابراین خودشان را شجاع می‌دانند: یعقوب: اتخاف الارهابیین! أنت جبان؟ یاللجن! أتذكر لیلہ هوجمنا فی النادی الصیفی .. أتذكر؟/ أجرأوا أن یقتحموا النادی لیلتها؟/ بل قذفوا القبلة وفرّوا .. أصیب کثیر فی النادی لکن الضارب لم یظهر! ما حاربنا کالفرسان! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۳۹).

۳-۲-۲. جدل درباره حقیقت صهیونیست و پاسخ فرماندهان

مارسیل بعد از اینکه نتوانست پاسخ قانع‌کننده برای پرسش‌ها و ابهاماتش از سوی فرمانده خود پیدا کند، به یقین رسیده و از آن پس تصمیم می‌گیرد حقیقت صهیونیست و جنگ با فلسطینیان را با دیگر نظامیان به اشتراک بگذارد. در این نمایشنامه جنبه دینی و مقدس‌سازی مسئله صهیونیست مشهود است و مارسیل در سخنان خود در قسمت‌های مختلف به آن پرداخته است.

- به‌عنوان نمونه مارسیل در جشن پیروزی یک عملیات، با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و با کاربست کنش اظهاری، خطاب به دیگر نظامیان صهیونیست می‌گوید صهیونیست‌ها

ما را به بهانه دین و ساختن ارض موعود به اینجا کشانده‌اند؛ درحالی که ما هیچ ریشه مشترکی در این خاک نداریم. مارسیل خطاب به فرماندهان صهیونیست می‌گوید تلاش‌هایتان بیهوده بوده و هیچ نتیجه‌ای به دنبال ندارد، جز اینکه روزبه‌روز از ما متنفرتر می‌شوند:

-مارسیل: حرروا سینا وضموا اورشليم! اجمعوا كل يهود الأرض في جنه إسرائيل کی نبی/ ملکا یتوهج/ ارفعوا نجمه داود لکی تعلقو من فوق الهلال/ اجعلوا النجمه من فوق الصليب/ كل هذا باطل أيضا وقبض الريح .. باطل! / الذی تجنیه من هذا جماهير اليهود؟ / نحن لا نجنى سوى البغضاء من هذا، وحقدا یتأجج! / اننا نخلق إحساسا زریبا ضدنا فی كل قلب! / بسطاء الناس یزرون علینا دون ذنب! / أنظروا من حولکم کیف تشقی ها هنا كل جماهير اليهود/ الجماهير استغلت ها هنا (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۲۶).

یکی از افسران حاضر در جمع با نقض راهبرد رابطه و کمیت و برای جلوگیری از ادامه سخنان مارسیل، در عبارتی موجز می‌گوید این سخنان، سم مهلک و باعث نابودی صهیونیست بوده و بالاتر از آن خیانت محسوب می‌شود و هرگز نباید مطرح شود: ضابط ۴: هذه الافکار سم بل خیانه (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۲۶).

مارسیل بدون توجه به سخنان آنان، می‌گوید همه یهودیان ساکن در فلسطین، از دید آنها اشغالگر هستند.

مارسیل: (مسترسلا) اليهودی هنا یعنی الدخیل المعتبرب/ فلماذا ینبغی أن نحمل اللعنه فی كل زمن/ ألكی یتخم أصحاب بیوت المال؟ کی یرضی ملوک/ الجیش؟ لکن ما الثمن؟/ اننا نحن الثمن/ انهم نحن جماهير اليهود! / فعلى أنقاضنا بینون مجدا عسکریا / وبأشلاء ضحایاهم یصوغون قناطر الذهب/ إن هذا باطل أيضا .. وقبض الريح .. باطل/ وکما جاء من الباطل فی الظلمه یدهب! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۲۶)

نقض راهبرد کمیت به وسیله تکرار کلمه «ثمن» و با کاربست کنش ترغیبی استفهام انکاری، نشان‌دهنده رنجیدگی مارسیل از انجام این کارها و بازیچه دست دیگران شدن آنهاست. جمله «کل هذا باطل أيضا وقبض الريح .. باطل!» کنایه از بیهوده بودن تلاش‌های فرماندهان صهیونیست است و تکرار آن، تأکید مارسیل بر درستی سخنش را نشان می‌دهد. بیان جمله «فعلى أنقاضنا بینون مجدا عسکریا» نشان می‌دهد که فرماندهان صهیونیست تنها به دنبال دستیابی به قدرت و ثروت خود هستند، حتی اگر به قیمت کشته شدن و نابودی نظامیانشان باشد. مارسیل با نقض راهبرد کیفیت به وسیله در کلام استعاره و کنایه، تلاش کرده با محسوس‌تر کردن سخن خود، مقصودش را به صورت واضح‌تر بیان کند.

یعقوب که می‌بیند سخنان دیگر نظامیان مانع از ادامه حرف‌های مارسیل نمی‌شود، باحالت تمسخرآمیز و با نقض راهبرد رابطه و کمیت و با عبارتی موجز، سعی دارد مانع از ادامه سخنان او شود، بنابراین شروع به دست‌زدن می‌کند و می‌گوید تو به صورت ناگهانی تبدیل به یک سخنران ماهر شده‌ای! و به صورت تلویحی به او می‌گوید تمام سخنان نادرست است:

یعقوب: (یصفق فی سخریه) // أنت أصبحت خطیبا فجأة تتقن إلقاء الخطب (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۲۶)

-در موقعیتی دیگر، مارسیل با کنش ترغیبی پرسشی و تکرار مکرر آن در خصوص ملیت نظامیان حاضر در محفل جشن و با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب، تلاش می‌کند به آنها بگوید شما از کشورهای مختلف آمده اید و هیچ تعلق خاطری به این سرزمین ندارید:

مارسیل: أنت من این؟ أجیبی.. / أنت یا یعقوب من غرب فرنسا! (لمجندة) أنت ألمانیة/ (لرجل آخر) أنت من وارسو/ ثم أنت؟! أنت رومانیة، وأخونا إن تذکرت سويدی/ .. تونسى / (ما زال بینهم مشیرا إلى کل واحد وواحدة)/ مجری، نمسوی، وسویسری، فنلندیة .. استرالی/ کندی .. استرالی .. کولومبی/ ... أنت مکسیکیة ان لم تخنی الذاکرة/ من هولندا .. أنت إیطالیة .. أنت من روما کذلک/ أنت من برلین هاجرت للندن .. إنجلیزی .. امیرکی/ أنت من أی البلاد؟/ مجندة ۳: انا من قلب البرازیل و فی الاعماق منی اللهب الخالد/ من شمس بلادی (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۲۸).

یعقوب بعد از اینکه نمی‌تواند با تغییر سخن و تخریب شخصیت مانع از سخنان مارسیل و انتشار آن‌ها در بین سایر نظامیان شود، دست به تهدید مارسیل و دیگر افرادی که سخنان ضد صهیونیستی می‌گویند می‌زند: به عنوان مثال با نقض راهبرد کمیت و شیوه و در عبارتی موجز و مبهم، خطاب به سعد هارون که اصالتاً فلسطینی است او را به صورت تلویحی تهدید می‌کند که از افکار مارسیل بپرهیزد و از او پیروی نکند؛ زیرا تکرار آنها برایش عواقب بدی خواهد داشت. یعقوب هر چند به صورت زبانی او را تهدید نمی‌کند و فقط در تکمیل سخن خود می‌گوید: «إنک تعرف!» اما سعد از این سخن کوتاه، تهدید او را دریافته و در پاسخ می‌گوید بله به خوبی می‌دانم: یعقوب: احترس یا ایها الضابط من أفکارِ مارسیلِ إحترس/ فإذا رددت ما قالَ هنا الآنَ وإن طاوَعته .. إنک تعرف! / سعد: دون ریبٍ إننی أعرفُ حقَّ المعرفة (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۳۲).

-در گزاره‌ای دیگر، یعقوب بعد از سخنان سلامسکی او را به زندان می‌فرستد تا بعداً محاکمه شود؛ اما درباره سعد اعلام می‌کند که باید اعدام شود؛ زیرا افکار و سخنان نادرستش قابل چشم‌پوشی نیست و باعث گمراهی بیشتر خودش و دیگران می‌شود: - یعقوب: (لسلامسکی) اذهب أنت الی الثکنات و سوف تحاکم / أما سعد.. فلیعدم/ (یخرج سلامسکی بحراسه ضباط) (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۴).

دیگر نظامیان نیز با تکرار سخن یعقوب و تأیید آن معتقدند که سعد به دلیل این سخنان خیانت‌آمیز باید اعدام شود تا درس عبرتی برای دیگران شود: مجنده ۱: فلیعدم هذاالمتنرد/ ضابط ۱: فلیعدم فوراً/ ضابط ۲: فلیعدم/ الضباط الآخرون: فلیعدم هذاالخائن فوراً (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۴).

تکرار فعل «فلیعدم» توسط سایر نظامیان، نقض‌کننده راهبرد کمیت بوده و نشان می‌دهد که آنان نیز با حکم اعدام سعد موافق هستند؛ زیرا خیانت و سرکشی سعد را برخلاف قانون و مانع رسیدن به اهدافشان در جنگ با فلسطینیان می‌دانند.

۳-۳. من و دیگری

گفتگوهای من و دیگری در این نمایشنامه در دودسته کلی گفتگوهای مبارزان فلسطینی با نظامیان صهیونیست و نیز مبارزان فلسطینی با اصحاب رسانه غربی ترسیم شده است:

۳-۱. مبارزان فلسطینی و نظامیان صهیونیست

این گفتگوها در دو بخش تطمیع و تهدید مبارزان قابل بررسی است.

الف) تطمیع

دشمن غیر از مبارزه مسلحانه از ابزار تطمیع برای کاستن از شماره مبارزان بهره می‌برد. یعقوب برای گرفتن اطلاعات مخفیگاه مبارزان از لیلی، با نقض راهبرد شیوه به وسیله «ما» موصول، به لیلی وعده می‌دهد که در ازای لودادن محل مبارزان، هر چه از مال و ثروت و خانه و امکانات مادی که بخواهد در آمریکا برایش فراهم خواهند کرد:

- یعقوب: وَسُنْعُطِیکَ مِنَ الْأَمْوَالِ مَا یَعْجِزُ عَنِ انْفَاقِهِ عَشْرُونَ مِثْلَکَ / وَسُتُحِیْنُ بِأَمْرِیکَا کَمَا لَوْ کُنْتَ مِلیُونِیرَةً / أَوْ کُنْتَ نَجْمَةً / وَتُصِیرُ بِنَ إِذَا مَا شَتَّ مِنْ أَبْهَی النُّجُومِ (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۵).

ب) تهدید

صهیونیست‌ها در مواجهه با مردم از روش تهدید برای اهداف خود استفاده می‌کنند. یعقوب در سخنانش خطاب به اهالی روستا، با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و کاربست کنش ترغیبی پرسشی به منظور ایجاد رعب و وحشت در دل مردم آن، سعی دارد آنها را وادار کند تا مخفیگاه مبارزان فلسطینی را لو بدهند. لیلی با نقض راهبرد کمیت و شیوه و با کنش اظهاری می‌گوید ما تنها همان کاری را انجام داده‌ایم که هر انسان آزاده‌ای که کشورش به زور اشغال شده انجام می‌دهد:

یعقوب: فلیقل کل لنا ای امرئ من قاده الإرهاب یخفی.. / أیکم شارک فی الإرهاب والتخرب یوما.. / أیکم ذو صلۀ بالمجرمین.. / فلیقل کل لنا ماذا صنع؟ / لیلی: ما صنعنا غیر ما یصنعه الإنسان إذ تحتل أرضه / عندما ینزع منه کل حقه. (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۷).

هدف از نقض راهبرد شیوه به وسیله «ما» موصول در جمله «ما صنعنا غیر ما یصنعه الإنسان إذ تحتل أرضه»، عمومیت‌بخشی و ابهام‌آفرینی در کلام است، لیلی به صورت تلویحی می‌گوید ما برای مقابله با شما از هر روشی که بتوانیم استفاده می‌کنیم. او همچنین با ایجاد ابهام در سخنش قصد دارد مانع از آن شود که نظامیان صهیونیست حاضر در آنجا، از نقشه‌های نظامی و عملیات آینده آنان باخبر شوند.

در صحنه‌ای دیگر، یعقوب با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و با کاربست کنش ترغیبی امر و عاطفی، برای اعتراف گرفتن از پسر فلسطینی ابتدا به او وعده آزادی داده و در ادامه او را تهدید و در نهایت وی را با شکنجه‌دادن مادرش تهدید می‌کند:

- یعقوب: قل یا فتی لتعود حرا .. قل یا فتی کیلا تعذب!.. / قل یا فتی فلتعترف / فهناک أشکال من التعذیب تقهر أشرف الأبطال فی الدنیا / علی أن یعترف / قل انهم سیجرعون هناک أمک شر أنواع الزاریة و العذاب / و انت تنظر! / فلتعترف من قبل هذا کله ما دمت آخره المطاف / ستعترف! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۸)

روش نمایشنامه در ترسیم جزئیات رفتار خشن نظامیان استفاده از راهبرد نقض کمیت است. تکرار تاکید و سوالات پیاپی جهت ایجاد رعب در صحنه است، تهدید به شکنجه مادر نیز

نشان‌دهنده شناخت درست او از غیرت جوانان عرب است و نمایشنامه ردالت دشمن را در این راهبردهای کلامی ترسیم می‌کند.

مادر نگران است فرزندش به خاطر او لب به سخن باز کند، به اختصار به «عار» اشاره می‌کند. ایجاز موجود در سخن مادر، متناسب با موقعیت مذکور است. الام العربية: لا بنی حذار.. لا.. یا عار امک إن فعلت! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۸)

یعقوب وقتی می‌بیند که پسر اعتراف نمی‌کند و مادر نیز از او می‌خواهد که سخنی نگوید، به صورت مستقیم مادر را تهدید می‌کند که هم پسر را شکنجه خواهیم کرد و هم خود را: یعقوب: (للأم) سيموت في تعذبه إن لم يقل/ و هناک سوف تعذبن و تهتکین أمامه .. و سيعترف! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۹) هدف یعقوب اعتراف گرفتن از مادر به وسیله تهدید او مبنی بر شکنجه و کشتن فرزندش در برابر اوست؛ زیرا او گمان می‌کند مادر به دلیل عاطفه مادرانه نسبت به پسرش، لب به اعتراف خواهد گشود. تکرار کلمات مربوط به عذاب و شکنجه‌دادن و نیز حروف استقبال سین و سوف جدیت یعقوب برای شکنجه پسر و مادر فلسطینی را نشان می‌دهد. مادر فلسطینی بعد از تهدیدهای یعقوب باز هم از پسرش می‌خواهد که سخنی نگوید و جای مبارزان فلسطینی را لو ندهد و به او می‌گوید اگر زمان مصیبت و مرگ است پس باعزت بمیر: الأم العربية: لا بنی.. حذار لا .. مهما تکن نوب الزمان فمُت عزیزاً یا بنی (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۷۹) ایجاز به کاررفته در سخن مادر شرایط سخت عاطفی حاکم بر این موقعیت را نشان می‌دهد؛ زیرا برای یک مادر سخت است که بخواد درباره مرگ فرزندش سخن بگوید و شکنجه او را تاب بیاورد، تکرار کلمه «بنی» در کلام مادر احساسات و علاقه او به پسرش را نشان می‌دهد.

۳-۲-۳. مبارزان فلسطینی و اصحاب رسانه غرب

گفتگوهای مبارزان فلسطینی و اصحاب رسانه غربی در سه محور اصلی دسته بندی می‌شود: دیدگاه متفاوت خبرنگاران غربی و مبارزان فلسطینی نسبت به مسئله جنگ، تحت‌تأثیر قرارگرفتن خبرنگاران غربی از شهادت‌طلبی و رشادت‌های فلسطینیان و تغییر نگرش خبرنگاران غربی.

الف) دیدگاه متفاوت خبرنگاران غربی و مبارزان فلسطینی به مسأله جنگ

- ایمی که برای تهیه گزارش از جنگ به فلسطین سفر کرده، تفاوت نگرش نسبت به مسئله مبارزه را در گفتگو با آنان اعلام می‌کند، او معتقد است که مبارزان فلسطینی به دلیل باورهای اشتباهشان، با چشم‌پسته به سمت آینده روشن حرکت می‌کنند خود را به وادی نابودی می‌کشاند:

-ایمی: هكذا تمضون للمستقبل الزاهر یا مقبل معصوبی العیون/ مثل من یمشون فی النوم وما من قوة ترجمهم/ إن شیئا ما جلیلا مذهلا یجذبهم/ إن هذا کله لهو الجنون! (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۴)

نقض راهبرد شیوه با استفاده از «من» موصول در عبارت «مثل من یمشون فی النوم» و «ما» موصول در «إن شیئا ما جلیلا مذهلا یجذبهم»، به منظور عمومیت‌بخشی به کلام، نقض راهبرد

کمیت به وسیله تأکید با «إن .. ل..» و نقض راهبرد کیفیت با استفاده از تشبیه و استعاره، برای ترسیم محسوس‌تر باور دیگران به قضیه فلسطین است. کنش اظهاری غیرمستقیم به کار رفته در کلام ایمی به منظور تحقیر روش مبارزاتی فلسطینی‌ها و رد کردن آن است. مقبل در پاسخ به سخنان او با کاربرد اطناب در کلام و بهره از تأکید و تکرار عبارت می‌گوید چیزی که ما را به سوی آینده روشن و اهدافمان هدایت می‌کند آگاهی جدیدی است که به آن ایمان داریم که روشنی‌بخش راهمان است:

مقبل: إنه الوعي الجديد/ اننا نمشي على نور من الوعي الجديد (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۴)

ایمی با وجود شرکت در عملیات‌های مختلف به همراه مبارزان فلسطینی، همچنان بر سخن خود اصرار دارد و در کنشی اظهاری معتقد است که باید میان دستاوردهای مبارزه و خسارت‌های ناشی از آن تناسب وجود داشته باشد، او بر این باور است که در مبارزه و جنگ با دشمن باید عقل و منطق حاکم باشد نه شور و اشتیاق و روحیه حماسی. او با نقض راهبرد کمیت و با استفاده از اطناب و تأکید در سخن خود، تلاش دارد تا بتواند مقبل را نسبت به درستی سخنان خود قانع کند؛ زیرا به خاطر علاقه‌ای که به او پیدا کرده، نگران است او نیز با شور حماسی و انقلابی‌اش جان خود را به خطر بیندازد:

-ایمی: فلتوازن ما بین ما تکسبه الثورة من موت شهيد أو حياته/ فليمت إن تكسب الثورة أرضا إذ يموت/ عندما تكسب من أرضك حتى قدر ما تدفن فيه/ إن هذا لهو المنطق في الثورة، والثورة ما عادت هي/ الأحلام بعد/ إنما يحكمها علم ومنطق (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۵).

مقبل در پاسخ او، با نقض راهبرد کمیت، با ایجاز می‌گوید سخنان تو بر مبنای ترس است و این در باور ما نیست:

مقبل: إنه منطق خوف لا كفاح/ نحن لا نفهم هذا ها هنا (همان)

حقیقت بدون تردید بیان شده توسط مقبل، جای درازگویی باقی نمی‌گذارد؛ لذا راهبرد کلامی متناسب با موقعیت است.

ب) تحت تأثیر قرار گرفتن خبرنگاران غربی

ماجد با نقض راهبرد کمیت به وسیله اطناب و تکرار و کاربرد کنش‌های اظهاری، عاطفی و تعمیدی، در سخنان آخر قبل از شهادتش، خطاب به وطن خود بیان می‌کند که آن را بسیار دوست دارد و هرگز از آن فرار نکرده و اینک بازگشته تا برای همیشه بماند و با دشمنان مبارزه کند. ایمی که از سخنان ماجد و اشتیاق او برای شهادت و نبرد تعجب کرده او را به قهرمان یکی از داستان‌های برون‌تشیبیه می‌کند:

- ماجد: أنا لم أهرب لم أهرب/ و ها أنذا قد عدت الى وطني كي أضرب.. و سأضرب/ سأضرب يا وطني و أحبك حتى الموت/ سأضرب ثم أحب و أضرب../ ایمی: كأنك بطل في احدى قصص بروتني (شرفاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۳).

- ایمی با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و با کاربست کنش اظهاری، تعجب خود از دیدن شجاعت ماجد و شهادت‌طلبی او و نه‌راسیدن از رویارویی با خطر و مرگ را بیان و می‌گوید من با اینکه مدت‌ها در کوبا و ویتنام و دیگر مناطق جنگ‌زده زندگی کرده‌ام؛ اما تاکنون مانند کاری که ماجد انجام داده را ندیدم، او در واقع ترس بزرگی را در درون خود نابود می‌کند:

ایمی: انی قد عشت فی کوبا وفیتنام و قد عایشت انصار جیفارا / غیر انی لم اشاهد رجلا یتحدی خطر الموت باصرار/ کما یفعل ماجد/ إنه فی کل هذا إنما یقمع خوفا هائلا فی داخله (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۴۴)

مقبل باور خود را در جمله‌ای موجز بیان می‌کند، بدون اینکه دلایل توجیهی برای مجاب سازی ارائه دهد.

مقبل: إن هذا الخوف لا یجعلنا نعدل عما نطلبه (همان)

نقض راهبرد شیوه با استفاده از «ما» موصول در این عبارت، به منظور ابهام‌آفرینی و عمومیت‌بخشی به کلام مورد استفاده قرار گرفته است؛ به عبارت دیگر مقصود مقبل ممکن است انجام موفقیت‌آمیز این عملیات، آزادسازی شهر عکا و بازگشت به آن، کشتن نظامیان صهیونیست یا شکست کامل آنان و خروج از فلسطین و... باشد که به دلیل احتمال وجود نفوذی و شرایط حساس عملیات به صورت مبهم و کلی بیان شده است. مقبل می‌گوید هیچ ترس و دلهره‌ای نمی‌تواند ما را از انجام آنچه می‌خواهیم باز دارد؛ زیرا ما به راه و هدف خود، باور داریم و همچنین معتقدیم مرگ پایان زندگی نیست و این شهادت‌ها باعث جاودانگی می‌شود و راه را برای دیگران هموارتر و روشن‌تر می‌کند.

ج) تغییر نگرش خبرنگاران غربی

ایمی با نقض راهبرد شیوه به وسیله «من» موصول در جمله «من یصمت عن هذا العار»، و نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب با پنج بار تکرار واژه «عار» و سه بار «صمت» شدت تأثر او را بیان می‌کند و همه کسانی را که در سکوت نظاره‌گر هستند، شریک جنایات صهیونیست‌ها و مایه ننگ می‌داند:

-ایمی: من یصمت عن هذا العار یشارک فیه / کل العالم مسؤل / الصمت الالاهی أحيانا هو موقف من یختار الصمت / وهذا أيضا عار حقاً / عار العالم یا مقبل .. / ذلك حقاً شر العار ولیس العار کما تزعم .. (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۱۳)

روزنامه‌نگار جدیدی که از اروپا به فلسطین آمده، بعد از دیدن جنایات نظامیان صهیونیستی متعجب شده و اعتراف می‌کند که تا پیش از آمدن به اینجا، این فجایع را باور نمی‌کرده؛ زیرا او نیز همچون بقیه تحت‌تأثیر تبلیغات نظامیان صهیونیست علیه فلسطینیان قرار گرفته و گمان می‌کرده که فلسطینی‌ها برای جلب حمایت مردم جهان بزرگ‌نمایی کرده‌اند.

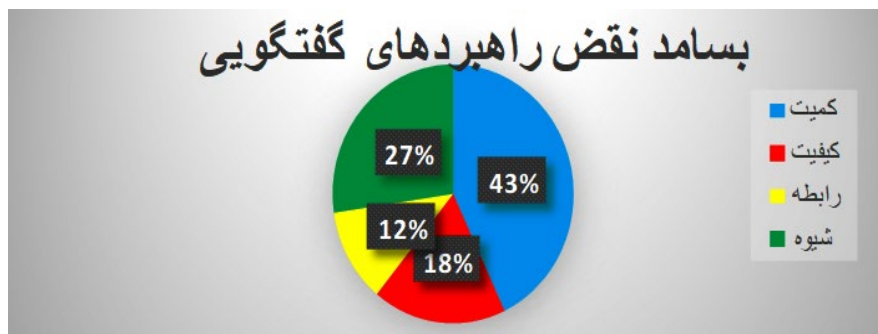
-الصحفیة الجديدة: لو كنت سمعت بهذا یوما وأنا فی وطنی أکتب .. / لحسبت الأمر دعایة عرب یتجدون / فما احمقنا فیما نحسب (شرقاوی، ۱۹۶۷: ۱۸۰).

ایمی در پاسخ به او می‌گوید بهتر است آنچه را که از قبل در این خصوص شنیده‌ای رها کنی؛ زیرا بسیار با واقعیتی که در اینجا خواهی دید متفاوت است.

ایمی: ستعشین هنا آیما فاقتربی من واقهم/ ودعی کل التفکیر السابق خلفک/ فنحن نجیء بأفکار صیغت من قبل/ أفکار سکبت فی العقل!/ (لجميع) فاض الکأس بما شاهدت../ سأعود بجرح لا یندمل بجرح أبدی فی القلب (همان). ایمی با کاربست استعاره ناقض راهبرد کیفیت از افکار مسمومی می‌گوید رسانه‌های غرب، ذهن‌ها از آن را پر کرده بود و اینک با دیدن واقعیت‌ها، دیگر آنها را تاب نمی‌آورد. اسم موصول «ما» در عبارت «بما شاهدت» نقض‌کننده راهبرد شیوه بوده و به منظور تعمیم جنایات صهیونیست‌ها به کاررفته است. ایمی که با دیدن حقایق متحول شده، از دیگربودگی خارج گشته تا آنجا که خود را همسو با گفتمان فلسطینی دانسته و تصمیم می‌گیرد از این پس به عنوان صدای مبارزان به کار خود ادامه دهد و از آنها با قلم و کلام خود حمایت کند. بررسی نمونه‌های نقض راهبردهای چهارگانه گفتگویی در نمایشنامه، نشان می‌دهد که راهبرد کمیت به دو شیوه اطناب و ایجاز و راهبرد شیوه بیشتر از دو راهبرد دیگر نقض شده‌اند:

جدول فراوانی نقض راهبردهای گفتگویی

راهبرد	تعداد
کمیت	۸۸
کیفیت	۳۷
رابطه	۲۴
شیوه	۵۶

۴. نتایج

در گفتگوهای من - من، راهبرد کمیت، با تأکید زیاد بر سخنان از طریق اطناب و بیان مفصل احساسات مانند خوشحالی، غم، اندوه، و آزرده‌گی خاطر از وقایع، توضیح درباره جزئیات نقشه‌های عملیاتی، بیان روحیه شهادت‌طلبی، وطن‌پرستی، و صلابت و اقتدار در مقابله با دشمن، راهبرد ایجاز، در مواقع حساس و راهبرد شیوه برای ابهام‌آفرینی و عمومیت‌بخشی نقض شده است. در گفتگوهای دیگری - دیگری، سبک نویسنده نشان می‌دهد که بیان تردید درونی نظامیان صهیونیست با نقض راهبرد کمیت به شیوه اطناب و با تأکید و تکرار و کنش ترغیبی پرسشی و با بیان استدلال بوده‌است و در مقابل، یعقوب که نماد فرماندهان صهیونیست است،

هنگامی که نمی‌تواند یا نمی‌خواهد به سؤالات و تردیدهای آنها پاسخ دهد، با ایجاز و تخریب شخصیت آنها، دست به نقض راهبرد رابطه زده و تلاش می‌کند موضوع سخن را تغییر دهد. گفتگوهای من - دیگری به دودسته تقسیم می‌شود: مبارزان فلسطینی با نظامیان صهیونیست و خبرنگاران غربی. در دسته اول، نظامیان صهیونیست برای اعتراف گرفتن از فلسطینیان، از تطمیع و تهدید استفاده کرده‌اند. در گفتگوهای مبارزان فلسطینی با خبرنگاران غربی، راهبرد کمیت با ایجاز و راهبرد شیوه بیشتر نقض شده است. نقض راهبرد کمیت به شیوه ایجاز برای بیان تردید و کوتاه کردن کلام در مواقع حساس به ویژه عملیات‌ها بوده است. راهبرد شیوه به منظور ابهام‌آفرینی و عمومیت‌بخشی به کلام و اشاره به نقش کشورهای غربی و آمریکا در تداوم جنگ نقض شده است. بررسی بسامد استفاده از راهبردهای چهارگانه نشان داد که راهبرد کمیت با ۴۳٪ و راهبرد شیوه با ۲۷٪ بیش از دیگر راهبردها نقض شده و راهبرد رابطه کمتر از سایر راهبردها نقض شده؛ زیرا بیشتر گفتگوها بین افراد همسو بوده و نیاز کمتری به تغییر موضوع سخن وجود داشته است.

اعلامیه تعارض منافع و حمایت مالی: نویسندگان در خلال انجام این پژوهش حمایت مالی دریافت نکرده و هیچ گونه تعارض منافی برای اعلام نداشته‌اند.

منابع

قرآن کریم

ابن جنی، ابوالفتح عثمان (۱۳۸۵ ق). *الخصائص*. تج: محمد علی النجار. ط ۴. القاهرة. الهيئة المصرية العامة للكتاب. البطاطا، باسم کریم مجید (۲۰۱۵). *مسرchie الحسین ثائراً لعبدالرحمن الشرقاوی دراسة فی ضوء تداولیه بول کرایس، مجله جامعه ذی قار العلمیه، مجلد (۱۰)، العدد (۳)، صص ۳۳-۲۲*.
سعید ابراهیم ابرهیم، محمد شاکر محمد محمود (۲۰۱۹). *الاستلزام الحواری فی مسرchie (مجنون لیلی) لاحمد شوقی دراسة تداولیه، مجله بحوث کلیه الآداب، صص ۴۰۲-۳۷۵*.

Doi:10.21608/SJAM.2019.128264

حاجی فلاحیه، باقوتة. حسن مجیدی و مصطفی مهدوی آرا (۲۰۲۳ م). *التفاعلات الفکاهیة فی مسرchie «مدرسه المشاعین» ضمن نظریه غرایس من مبدأ التعاون. مجله اللغة العربیه وأدبها، السنة التاسع عشر، العدد الثانی، صص ۱۳۶-۱۲۲*.
Doi: 10.22059/jal-lq.2022.306346.1250

جرجانی، عبدالقاهر (۱۴۱۲). *أسرار البلاغة*. شرح وتعلیق: أبو فهر محمود محمد شاکر. القاهرة: المطبعة المدنیة. جیلالی، دلش (۱۹۹۲)، *مدخل إلى اللسانیات التداولیه، ترجمه محمد یحیاتن، الجزائر: دیوان المطبوعات الجامعیة. ذهبیة، حمو الحاج (د.ت)، لسانیات التلفظ وتداولیه الخطاب، تیزی وزو: دار الأمل للطباعة و النشر والتوزیع. زرقانی، سید مهدی و الهام اخلاقی (۱۳۹۱). *تحلیل ژانر شطح بر اساس نظریه کنش گفتار. دوفصلنامه علمی - پژوهشی ادبیات عرفانی دانشگاه الزهراء (س). سال سوم، شماره ۶، صص ۸۰-۶۱*.*

<https://doi.org/10.22051/jml.2013.86>

شرقاوی، عبدالرحمن (۱۹۶۷)، *وطنی عکا، القاهرة: دار الشروق*.
صیادی نژاد، روح الله. سعیده حسن شاهی (۱۳۹۸). *بررسی تلویح گفتار در نمایشنامه «گنجشک گوژپشت» محمد الماعوط. مجله زبان و ادبیات عربی، سال یازدهم، شماره ۲، پیاپی ۲۱، صص ۵۰-۳۵*.

<https://doi.org/10.22067/jall.v1i1i2.50048>

صحراوی مسعود (۲۰۰۵)، *التداولیة عند العلماء العرب دراسة تداولیة لظاهرة الأفعال الكلامیة فی تراث اللسانی العربی*، بیروت: دارالطلعة.

فسنقری، حجت الله و بهروز سالمی مغالو (۱۳۹۷)، «جلوه‌های پایداری در نمایشنامه الحسین نائراً اثر عبدالرحمن الشرفاوی». *مجله ادب عربی*، سال ۱۰، شماره ۱، صص ۲۳۵-۲۱۷.

<https://doi.org/10.22059/jalit.2018.225179.611625>

فضل، صلاح (۱۹۹۲)، *بلاغة الخطاب وعلم النص*. الكويت: سلسلة عالم المعرفة. فیروزآبادی، مجد الدین أبو طاهر محمد بن یعقوب (۱۴۲۶ ق). *القاموس المحيط*. تج: مکتب تحقیق التراث فی مؤسسه الرساله. ط ۸. بیروت: مؤسسه الرساله للطباعة والنشر والتوزیع. لاینز، جون (۱۹۸۷)، *اللغة و المعانی و السیاق*. تر: عباس صادق الوهاب. بغداد: دار الشؤون الثقافیة العامة آفاق عربیة.

مبارک، أبوزید السید (۲۰۲۱)، *الاستلزام الحواری فی مسرح الحکیم السلطان الحائر نموذجاً*. *مجله کلیه الآداب و العلوم الانسانیة جامعه قناة السويس المجلد ۴*. العدد ۳۷. صص ۹۰-۱۲۸. مسبوق، سید مهدی، ذوالفقاری، اکرم (۱۴۰۳)، *تحلیل کاربرد شناختی سازوکارهای ادب ورزی در مفاهیم اخلاقی نهج البلاغه*. *ادب عربی*. سال ۱۶، شماره ۴، صص ۲۴-۱.

<https://doi.org/10.22059/jalit.2024.370667.612779>

نحله، محمود أحمد (۲۰۰۲)، *آفاق جدیدة فی البحث اللغوی المعاصر*، القاهرة: دارالمعرفة الجامعیة. یول، جورج (۱۳۸۸)، *کاربردشناسی زبان*. تر: محمد عموزاده مهدیجی و منوچهر توانگر. چ ۳. تهران: انتشارات سمت.

The Holy Quran

Battat, Basim Karim Majid (2015). "*Husayn Tha'ir by Abd Rahman al-Sharqawi: A Study in the Light of Paul Grice's Theory of Conversational Implicature*," *Journal of Qadisiyah University for Arts and Education Sciences*, Vol. (10), No. (3), pp. 33-22. [in Arabic].

El-Sayed Mubarak, Abuzeid (2021). "*Conversational Implicature in the Play of the Hesitant Sultan: A Case Study*." *Journal of the Faculty of Arts and Humanities, Suez Canal University, Volume 4, Issue 37*, pp. 90-128. [in Arabic].

Fayruzabadi, Majd al-Din Abu Tahir Muhammad ibn Ya'qub (1426 AH). *Al-Qamus al-Muhit*. Edited by: The Heritage Research Office at Al-Risalah Foundation. 8th edition. Lebanon: Al-Risalah Foundation for Printing, Publishing, and Distribution. [in Arabic].

Fazl, salah (1992). *Rhetoric of Discourse and the Science of Text*. Kuwait: Series of World Knowledge. [in Arabic].

Fesanghari, Hojjatollah and Salemi Moghanloo, Behrooz (2018) *The Stability Perespectives in "al-Hussein Thaeran Shahidan" by Abdolrahman Sharghawi*. *Jodal of Adab-e-Arabi*, Vol. 10. No. 1. (217-235) [In Persian].

- Grice, P.H. (1975). "*Logic and Conversation*". In Cole, Peter and Morgan, Jerry L. (eds.): *Speech Acts. In Syntax and Semantics*, vol. 3. New York. [In Persian].
- Hajji Fallahi, Baqoota; Hassan Majidi and Mostafa Mahdavi Ara (2023). "*Humorous Interactions in the Play 'The School for Clowns' within the Framework of Grice's Cooperative Principle.*" *Journal of Arabic Language and Literature*, Volume 19, Issue 2, pp. 122-136. [in Arabic].
- Hamoudi, Dhabia (n.d.), *Phonetics and Pragmatics of Discourse*. Dar al-Amal for Printing and Publishing. [in Arabic].
- Ibn Jinni, Abu al-Fath Uthman (1385 Q), *Al-Khasā'is*. Ed. Muhammad 'Alī al-Najjār. 4th ed. Cairo: The Egyptian General Book Authority. [in Arabic].
- Ibrahim, Saeed Ibrahim, Mohamed Shaker Mohamed Mahmoud (2019). "*Conversational Implicature in Ahmed Shawqi's Play 'Majnoun Layla': A Pragmatic Study.*" *Journal of Research of the Faculty of Arts*. pp. 375-402. [In Persian].
- Jilali, Dalsh (1992), *Introduction to Pragmatics*, translated by Muhammad Yahya. Algiers: Diwan al-Matbu'at al-Jam'iyyah. [in Arabic].
- Jurjani, Abd al-Qahir (1412). *Asrar al-Balaghah*. Commentary and explanation by Abu al-Fath Mahmud Muhammad Shaker. Cairo: Matba'ah al-Madaniyah. [in Arabic].
- Lyons, John (1987). *Language, Meaning, and Context*. Translated by Abbas Sadiq Al-Wahhab. Baghdad: Dar Al-Sho'un Al-Thaqafiyah Al-Aamah, Afaaq Arabiya. [In Persian].
- Masboogh, Seryed Mehdi, Zolfighari, Akram (2024) *Pragmatic Analysis of Politeness Mechanisms in the Ethical Concepts of Nahy al-Balagha Jodal of Adab-e-Arabi*, Vol. 16. No. 4. (1-24) [In Persian].
- Nahlah, Mahmud Ahmad (2002). *New Horizons in Contemporary Linguistic Research*. Cairo: Dar al-Ma'rifah al-Jami'ah. [In Persian].
- Siadi Nejad, Ruhollah and Saeedeh Hassan Shahi (2019). "*A Pragmatic Analysis of Conversational Implicature in Mohammad Al-Maghout's Play 'The Hunchbacked Sparrow'.*" *Journal of Arabic Language and Literature*, Volume 11, Issue 2, pp. 35-50. [In Persian].
- Sahraoui, Mas'ud (2005). *Pragmatics among Arab Scholars: A Pragmatic Study of Speech Acts in the Arabic Linguistic Heritage*. Beirut: Dar al-Tal'ah. [in Persian].
- Sharqawi, Abd al-Rahman (1967). *Watanī 'Akka*. Cairo: Dar al-Shuruq. [In Persian].
- Searle, John (1981). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press. [in English].
- Zargarani, Seyyed Mehdi, and Akhlaqi, Elham (2011). "*Analysis of the Genre of Shath Based on Speech Act Theory.*" *Journal of Mystical Literature*, Vol. 3, No. 6, pp. 80-61. [In Persian].

Yule, George (1996). *Pragmatics*. London: Oxford University Press. (in English). [In Persian].